

PRAWO MIĘDZYNARODOWE
– TERAŹNIEJSZOŚĆ,
PERSPEKTYWY, DYLEMATY

Księga Jubileuszowa
Profesora Zdzisława Galickiego

a Wolters Kluwer business

PRAWO MIĘDZYNARODOWE – TERAŹNIEJSZOŚĆ, PERSPEKTYWY, DYLEMATY

Księga Jubileuszowa
Profesora Zdzisława Galickiego

redakcja

Elżbieta Mikos-Skuza

Katarzyna Myszona-Kostrzewa

Jerzy Poczobut

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2013

Wydanie publikacji zostało dofinansowane przez Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warszawskiego

Redaktor prowadzący
Ewa Fonkowicz

Opracowanie redakcyjne
„Littera” Maria Beata Wawrzyńczak-Jędryka

Projekt okładki i układ typograficzny
Marta Baranowska

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska SA, 2013

ISBN: 978-83-264-4136-3

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska SA

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

*Szanowny Panie Profesorze,
Drogi Zdzisławie,*

to dla nas ogromny zaszczyt, że możemy przekazać Ci Księgę Jubileuszową, która jest wyrazem wdzięczności Twoich przyjaciół, współpracowników i uczniów dla wspaniałego Człowieka i Nauczyciela, jednego z najwybitniejszych polskich uczonych.

Zarówno Twoje osiągnięcia, jak i zakres badań naukowych znane są każdemu prawnikowi internacjoniście. Wniósłeś wielki i cenny wkład w rozwój prawa międzynarodowego publicznego oraz nauczania tej dyscypliny na polskich i zagranicznych uczelniach. Twoje prace z zakresu międzynarodowego prawa lotniczego i kosmicznego weszły do kanonu doktryny prawa międzynarodowego publicznego. Godna podziwu jest Twoja umiejętność łączenia pracy naukowej z działalnością doradczą na rzecz polskiej polityki zagranicznej, której od wielu lat służysz swoją wiedzą i umiejętnościami.

Pozostajesz przy tym bardzo życzliwym, dobrym, ciepłym i wrażliwym Człowiekiem. Twoja otwartość na ludzi oraz solidność i poczucie odpowiedzialności są przez wszystkich niezwykle cenione.

Dziękujemy wszystkim Autorom za ich spontaniczny odzew na zaproponowane przez nas przedsięwzięcie, mające na celu uczczenie osiągnięć Pana Profesora Zdzisława Galickiego w 70. Rocznicę Jego Urodzin, i wkład naukowy w niniejszą Księgę Jubileuszową.

Panu Profesorowi Zdzisławowi Galickiemu dziękujemy zaś za wszystkie dobre chwile i życzymy wielu kolejnych lat owocnej pracy i działalności naukowej.

Redaktorzy

SYLWETKA PROF. DR. HAB. ZDZISŁAWA GALICKIEGO

Profesor Zdzisław Galicki to wybitny prawnik internacjonalista, wieloletni dyrektor Instytutu Prawa Międzynarodowego i kierownik Zakładu Międzynarodowego Prawa Lotniczego i Kosmicznego Uniwersytetu Warszawskiego, a także – w latach 1997–2011 – członek Komisji Prawa Międzynarodowego Organizacji Narodów Zjednoczonych, nauczyciel akademicki, wychowawca wielu pokoleń prawników. Jest postacią tak znaną i cenioną, że tylko ku przypomnieniu podsumujemy pokrótce Jego życiorys.

Profesor Zdzisław Galicki urodził się 2 kwietnia 1943 r. w Warszawie. Z tym miastem związany jest w sposób szczególny, choć działalność badawczą i naukową prowadził na różnych kontynentach, w wielu państwach i na licznych uniwersytetach.

Dostojny Jubilat rozpoczął studia prawnicze na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego w 1960 r., a ukończył je, uzyskując tytuł zawodowy magistra prawa w 1965 r. Już wówczas wśród Jego zainteresowań naukowych pojawiło się międzynarodowe prawo lotnicze i kosmiczne. Jubilat uczęszczał na seminarium magisterskie Profesora Cezarego Berezowskiego, w którym, jak wynika ze wspomnień innych jego uczestników, brał bardzo aktywny udział. Po ukończeniu studiów Profesor Zdzisław Galicki został stażystą, a następnie asystentem w Katedrze Prawa Międzynarodowego Publicznego na Wydziale Prawa, u Profesora Cezarego Berezowskiego. Na uwagę zasługuje wspomnienie Profesora Renaty Szafarz, która tak opisuje stosunek Profesora Berezowskiego do swoich podopiecznych, w tym do swojego szczególnego ucznia: „W roku 1968 Profesor Cezary Berezowski obchodził swoje 70. urodziny. Z tej okazji Profesor zaprosił do siebie do domu – na przyjęcie urodzinowe – współpracowników... Przy pożegnaniu, przy którym asystowali także wnukowie Profesora Cezarego Berezowskiego, Profesor powiedział coś, co wyrażało myśl: «Być może będą z Was kiedyś ludzie nauki». Były to słowa skierowane do Profesora Zdzisława

Galickiego i do mnie. Wydaje się, że nie zawiedliśmy oczekiwań naszego Wielce Szanowanego Profesora..."¹.

W tamtych latach Profesor Zdzisław Galicki mógł również uczyć się i czerpać inspirację z badań innych wybitnych polskich prawników internacjonalistów: Profesora Ludwika Ehrlicha, Profesora Alfonsa Klafkowskiego, Profesora Stanisława Edwarda Nahlika, Profesora Manfreda Lachsa oraz Profesora Krzysztofa Skubiszewskiego.

Dostojny Jubilat rozwijał następnie swoje zainteresowania naukowe na Uniwersytecie McGill w Montrealu w Kanadzie, jednym z czołowych uniwersytetów na świecie, słynącym z osiągnięć naukowych w dziedzinie prawa lotniczego i kosmicznego. Uzyskał tam w 1969 r. tytuł Master of Laws. Profesor Zdzisław Galicki po powrocie do kraju łączył pracę naukową z działalnością dydaktyczną na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Przygotował wówczas rozprawę doktorską pt. „Charakter prawny międzynarodowych wzorców i zaleconych metod ICAO”. Obronił ją w dniu 17 stycznia 1972 r. Jednym z recenzentów rozprawy doktorskiej Profesora Zdzisława Galickiego był Profesor Krzysztof Skubiszewski. Kolejnym ważnym osiągnięciem Dostojnego Jubilata było uzyskanie w 1981 r. na Uniwersytecie Warszawskim stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa ze specjalnością prawo międzynarodowe na podstawie rozprawy naukowej pt. „Terroryzm lotniczy w świetle prawa międzynarodowego”. W latach kolejnych zainteresowania Dostojnego Jubilata objęły również inne dziedziny prawa międzynarodowego publicznego, m.in. ogólne problemy kodyfikacji i rozwoju prawa międzynarodowego, prawo organizacji międzynarodowych, międzynarodową ochronę praw człowieka, międzynarodowe prawo humanitarne oraz międzynarodowe prawo morza i międzynarodową ochronę środowiska.

Głównym miejscem aktywności akademickiej i zawodowej Profesora Zdzisława Galickiego był i jest Uniwersytet Warszawski. Od lat nieprzerwanie prowadzi na tej Uczelni wykłady i seminaria. Od 1991 r. jest na niej zatrudniony na stanowisku profesora nadzwyczajnego. Profesor Zdzisław Galicki jest również członkiem komisji senackich i wydziałowych. Jest twórcą i kierownikiem – powstałego w 1990 r. – Zakładu Międzynarodowego Prawa Lotniczego i Kosmicznego². Przez wiele lat pracował

¹ R. Szafarz, cytata z opracowania zawartego w niniejszej *Księdze Jubileuszowej*, s. 18.

² Na temat zakresu działalności naukowej i dydaktycznej Zakładu Międzynarodowego Prawa Lotniczego i Kosmicznego UW oraz jego twórcy i kierownika, tj. Profesora Zdzisława Galickiego, zob. szerzej: K. Karski, *A Brief Review of Instruction on the Public International Law at the University of Warsaw*, *Miscellanea Iuris Gentium* 1991, t. II, s. 154; K. Karski, *Rozwój nauki i dydaktyki prawa międzynarodowego w poszczególnych ośrodkach*

także – równolegle – w Instytucie Prawa na Wydziale Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Administracji Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie oraz w Krajowej Szkole Administracji Publicznej. Wchodził ponadto w skład Komitetu Badań Kosmicznych i Satelitarnych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk. Jest członkiem Rady Naukowej Centrum Badań nad Terroryzmem Collegium Civitas w Warszawie oraz członkiem Rady Prawnej Komitetu Ochrony Praw Dziecka. Znany jest także na licznych uniwersytetach zagranicznych, na których wygłaszał wykłady z zakresu prawa międzynarodowego publicznego. Był m.in. profesorem wizytującym na Uniwersytecie w Addis Ababie w Etiopii (1978–1981 i 1986–1989) oraz na Uniwersytecie Nottingham w Wielkiej Brytanii (1992). Wykładał także na Uniwersytecie Wschodnio-Śródziemnomorskim w Famaguście na Cyprze Północnym oraz w NATO Defence College w Rzymie. Dostojny Jubilat, z ramienia Komisji Prawa Międzynarodowego, był także w latach 2006–2010 wykładowcą podczas letnich Seminariów Prawa Międzynarodowego w Genewie.

Profesor Zdzisław Galicki jest autorem ponad stu publikacji: książek i artykułów przygotowanych m.in. w języku polskim, angielskim, francuskim, rosyjskim i amharskim. Jego artykuły były drukowane w najbardziej prestiżowych polskich periodykach: „Państwie i Prawie”, „Polish Yearbook of International Law” czy „Studia Iuridica” oraz ukazywały się za granicą w „Journal of Ethiopian Law”, „Romanian Journal of International Law” czy „Droit International Pènal”.

Wszyscy współpracownicy i uczniowie Profesora Zdzisława Galickiego pamiętają jednakże, że przez wszystkie lata pracy dydaktycznej Profesora, pomimo Jego licznych obowiązków i częstych podróży, zawsze mogli liczyć na wsparcie naukowe Profesora i Jego niesłabnącą życzliwość. Wszyscy wspominają osławione dyżury Dostojnego Jubilata – w czwartki o 16.00 w Instytucie Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego (w starej siedzibie Instytutu przy ul. Krakowskie Przedmieście 1 i od 2011 r. w nowej siedzibie – „Szarej Willi” przy ul. Wybrzeże Kościuszkowskie 47), podczas których przy zapachu fajki lub cygara do dzisiaj rozwiązuje nierozwiązywalne dla innych problemy naukowe i życiowe kolejnych pokoleń prawników międzynarodowych.

Profesor Zdzisław Galicki wypromował prawie trzydziestu doktorów nauk prawnych. Rozprawy doktorskie pod Jego kierunkiem obronili: doc. dr Elżbieta Mikos-Skuza (1991), dr Bahadar Shah (1993), dr Salim Abdallah (1993), dr José Pedro de Andrade Barroso (1997), dr hab. Karol Karski (1998), dr hab. Katarzyna Myszone-Kostrzewa (1999), dr Izabella

---

naukowych w Polsce: Uniwersytet Warszawski (w:) A. Przyborowska-Klimczak (red.), Z kart historii polskiej nauki prawa międzynarodowego, Lublin 2002, s. 139–140 i 144–146.

Szymajda (2001), dr Maria Michur-Ziemba (2001), dr Aleksander Gubrynowicz (2001), dr Bernard Rudkowski (2002), dr Małgorzata Polkowska (2002), dr Filip Jasiński (2003), dr Dorota Garstka (2004), dr Dominik Rudkowski (2004), dr Aleksandra Mężykowska (2005), dr Katarzyna Ołdak-Jaczyńska (2006), dr Robert Tarnacki (2006), dr Przemysław Rogowski (2007), dr Henryka Mościcka-Dendys (2007), dr Paweł Durys (2009), doc. dr Ewa Jasiuk (2009), dr Agnieszka Kunert-Diallo (2009), dr Agata Marchwińska (2009), dr Małgorzata Pęk (2009), dr Joanna Tomaszewska (2009), dr Justyna Celej (2010) oraz dr Magdalena Łuczak-Golenia (2011). Wielu spośród Jego licznych wychowanków: magistrów, doktorów i doktorów habilitowanych, pracowało bądź pracuje dziś naukowo na licznych uczelniach, są też dyplomatami, zajmują kierownicze stanowiska państwowe (polskie i zagraniczne), są również – nierzadko wysokimi rangą – funkcjonariuszami organizacji międzynarodowych.

Dostojny Jubilat obok pracy naukowo-dydaktycznej od lat prowadzi także zakrojoną na szeroką skalę działalność ekspercką. Przytoczymy – w tym zakresie – tylko niektóre z Jego przedsięwzięć. W 1994 r. był przedstawicielem Polski w Komitecie *ad hoc* ONZ dla opracowania międzynarodowej konwencji o ochronie personelu ONZ. Był również członkiem delegacji polskiej na kolejne sesje Zgromadzenia Ogólnego ONZ i jego Komitetu Prawnego poczynając od 1994 r. W 1995 r. był przedstawicielem Polski na spotkaniu Grupy Ekspertów Rządowych dla Ochrony Ofiar Wojny, obradującej w Genewie, oraz przedstawicielem Polski i jednym z głównych referentów na I Kongresie Prawa Międzynarodowego ONZ w Nowym Jorku. W latach 1995–1998 Profesor Zdzisław Galicki był przedstawicielem Polski na I, II, III i IV sesji Zgromadzenia i Rady Międzynarodowej Organizacji Dna Morskiego (MODM), które odbywały się w Kingston na Jamajce. Przewodniczył wówczas m.in. Komitetowi *ad hoc* Zgromadzenia MODM dla opracowania protokołu o przywilejach i immunitetach tej Organizacji. Dostojny Jubilat z ramienia Polski uczestniczył również w 1995 r. w Budapeszcie w I Międzyrządowym Spotkaniu 31 państw w sprawie systemu kontroli min lądowych oraz w 1997 r. w Wiedniu w Spotkaniu Ekspertów Rządowych w sprawie konwencji o zakazie min lądowych. W 1998 r. był przewodniczącym Konferencji Ekspertów Rządowych ONZ w Warszawie w sprawie przygotowania Konwencji o Zwalczeniu Międzynarodowej Przystępczości Zorganizowanej. Następnie w latach 1998–2000 czynnie uczestniczył w pracach przygotowawczych do tej Konwencji, które były prowadzone w Wiedniu.

Profesor Zdzisław Galicki w 1997 r. został po raz pierwszy wybrany w skład Komisji Prawa Międzynarodowego ONZ. W latach 1999–2000 był jej przewodniczącym (51. sesja), a w latach 2010–2011 – wiceprzewodniczącym (62. sesja). Wchodził w skład tego niezwykle prestiżowego

eksperskiego organu międzynarodowego – przez trzy kadencje – do 2011 r. Aktywnie uczestniczył w jego pracach. Przykładowo, w 2005 r., został Specjalnym Sprawozdawcą Komisji, któremu powierzono prowadzenie prac dotyczących obowiązku ekstradycji lub osądzenia (*aut dedere aut judicare*). Profesor Zdzisław Galicki opracował i przedstawił Komisji szereg raportów dotyczących tej problematyki.

Dostojny Jubilat od 1995 r. był członkiem Komitetu Ekspertów do Spraw Obywatelstwa Rady Europy, a w latach 1999–2001 jego przewodniczącym. Przewodniczył również Grupie Roboczej tego Komitetu. W 2002 r. Komitet Ministrów Rady Europy wybrał zaś Dostojnego Jubilata w skład Komitetu Doradczego Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych (2002–2006 i 2008–2012). Profesor Zdzisław Galicki ponadto nieprzerwanie od 2002 r. reprezentuje Polskę w międzyrządowym Komitecie Ekspertów Rady Europy do Spraw Terroryzmu (CODEXTER), którego był m.in. wiceprzewodniczącym. Jest również członkiem Rady Doradczej *Center on Global Counterterrorism Cooperation* w Waszyngtonie. W 2012 r. reprezentował rząd Polski na posiedzeniu Zgromadzenia Stron Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi.

Dostojny Jubilat – wykonując obowiązki akademickie – sprawował także etatowe funkcje eksperckie w administracji państwowej. Przez 20 lat był głównym specjalistą ds. legislacji w Biurze Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu RP, a także głównym specjalistą ds. legislacji w Departamencie Prawnym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Nadal jest etatowym ekspertem w Departamencie Prawnym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Jest autorem ponad dwustu ekspertyz z zakresu prawa międzynarodowego, które powstały na prośbę Parlamentu, Kancelarii Prezydenta RP i administracji rządowej, w tym Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Przygotowywał także eksperckie raporty dla organizacji międzynarodowych, w tym dla ONZ i Rady Europy. Od wielu lat jest członkiem Doradczego Komitetu Prawnego przy Ministrze Spraw Zagranicznych.

Profesor Zdzisław Galicki jest osobą wielokrotnie nagradzaną i wyróżnianą. W 1985 r. – w dwudziestą rocznicę pracy na Uniwersytecie Warszawskim – został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. Następnie otrzymał również Medal Komisji Edukacji Narodowej. W 2011 r. zaś, Prezydent RP osobiście wręczył Dostojnemu Jubilatowi Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski „za wybitne osiągnięcia w pracy naukowo-dydaktycznej, za zasługi na rzecz budowy demokratycznego państwa polskiego i społeczeństwa obywatelskiego”³. Profesor Zdzisław Galicki

---

³ Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 lipca 2011 r. o nadaniu orderów (M.P. Nr 86, poz. 889).

jest również laureatem licznych nagród rektorskich. W 2012 r. został natomiast uhonorowany przez współpracowników jednomyślnym wyborem na Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Pomimo zajmowanych stanowisk, zaszczytów i uznania zawsze był – i jest nadal – życzliwym, służącym wsparciem i pomocą Człowiekiem, jednym z najbardziej zasłużonych członków społeczności akademickiej, wzorem dla przyszłych pokoleń naukowców.

—

*Wielce Szanowny Panie Profesorze,
Drogi Jubilacie, Zdzisławie,*

jest dla mnie zaszczytem złożyć w tej formie Profesorowi Zdzisławowi Galickiemu moje najserdeczniejsze życzenia długich lat życia w dobrym zdrowiu oraz oczekiwań dalszej aktywności naukowej i publicznej skierowanej głównie na promowanie wiedzy o rozwoju i znaczeniu prawa międzynarodowego. Jestem pewien, iż wiele Koleżanek i Kolegów ze środowiska naukowego oraz całe rzesze studentów, nie tylko Uniwersytetu Warszawskiego, tego oczekują.

Jako wieloletni dyrektor Departamentu Prawno-Traktatowego Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej, a obecnie Stały Przedstawiciel RP przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie, piszę te słowa ze szczególnym uznaniem i wdzięcznością za blisko 20 lat, naszej ścisłej i jakże aktywnej współpracy. Pokazała ona, zarówno na płaszczyźnie krajowej, jak i międzynarodowej, jak twórczo i skutecznie można – i co ważniejsze – należy ukazywać, a tym samym promować dorobek polskiej nauki prawa międzynarodowego publicznego.

Drodzy Czytelnicy,

aktywna i twórcza współpraca Pana Profesora Zdzisława Galickiego z Ministerstwem Spraw Zagranicznych RP przynosiła i przynosi wiele wszechstronnych wzajemnych korzyści. Ministerstwo chętnie korzystało z Jego ogromnej wiedzy, erudycji oraz doświadczenia przy wypracowywaniu stanowiska Polski na forum międzynarodowym, prezentowanym głównie w trakcie obrad Komitetu VI (Prawnego) Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Długoletnie aktywne członkostwo Profesora w Komisji Prawa Międzynarodowego ONZ i związana z tym głęboka wiedza o rozmaitych, często bardzo szczegółowych, problemach dyskutowanych w trakcie corocznych obrad tego unikalnego i jakże znaczącego organu, okazywała się nader przydatna przy formułowaniu uwag Rządu Polskiego do projektów przedstawianych przez Komisję. Nie do przecenienia było wieloletnie uczestnictwo Profesora w pracach delegacji polskiej na sesje Zgromadzenia Ogólnego, w tym zwłaszcza w debacie

nad raportami Komisji Prawa Międzynarodowego. Wielokrotnie byłem też świadkiem udziału Profesora Galickiego w szeregu organizowanych w Nowym Jorku spotkań interaktywnych, w których promował nie tylko rolę prawa międzynarodowego w skomplikowanych realiach współczesnych stosunków międzynarodowych, ale także zawsze godnie reprezentował naukę polską.

Przez wiele lat współpraca środowiska naukowego z tzw. praktyką, a ściślej mówiąc, pracowników naukowych z administracją rządową, daleka była od oczekiwań zainteresowanych nią stron. Szeroka reprezentacja wybitnych przedstawicieli nauki prawa międzynarodowego, prawa konstytucyjnego oraz praw człowieka w Doradczym Komitecie Prawnym przy Ministrze Spraw Zagranicznych była i jest pozytywnym przykładem harmonijnego współdziałania, opartego na zrozumieniu wzajemnych możliwości oraz potrzeb. Działający od grudnia 1999 r. Komitet dyskutował wiele aspektów prawnomiędzynarodowych zagadnień wynikających z realizacji priorytetów polskiej polityki zagranicznej zarówno w wymiarze globalnym, unijnym, jak i prawa wewnętrznego. Podkreślenia wymaga fakt, iż w skali ogólnoswiatowej niewiele jest tego rodzaju zinstytucjonalizowanych form współpracy ministerstw spraw zagranicznych ze środowiskiem naukowym, gwarantujących najwyższy poziom ekspertyz dotyczących wyzwań stojących przed polityką zagraniczną państwa. Profesor Zdzisław Galicki od lat aktywnie uczestniczy w pracach Komitetu, twórczo wzbogacając jego rozważania oraz sformułowane przez Komitet opinie dla Ministra Spraw Zagranicznych.

Jako Dyrektor Instytutu Prawa Międzynarodowego UW Profesor Galicki był inspiratorem szeregu konferencji naukowych, nad którymi patronat często obejmował Minister Spraw Zagranicznych, a ich organizację wspierał finansowo resort spraw zagranicznych. Rezultatem tych naukowych dyskusji były liczne aktualne i ważne dla praktyki publikacje, zawsze opracowane na wysokim poziomie merytorycznym.

Bardzo istotną i nader pozytywną cechą, jaką zawsze reprezentował Pan Profesor Galicki w swojej działalności, była umiejętność łączenia polskich oraz nabytych na gruncie międzynarodowym doświadczeń i ich niezwykle dyplomatyczne prezentowanie, w sposób zjednujący mu szerokie rzesze studentów, opinii publicznej w kraju i zagranicą, jak również reprezentantów środowiska naukowego polskiego i międzynarodowego. Powoduje to, iż od lat Profesor cieszy się dużym uznaniem, będąc zapraszany do różnych organów i prawniczych gremiów eksperckich wielu organizacji i instytucji europejskich, w tym w szczególności Rady Europy.

*Szanowny Panie Profesorze,
Drogi Zdzisławie,*

trudno jest w formie tego listu podsumować zarówno skalę naszej współpracy, jej znaczenie dla polskiej praktyki w dziedzinie kształtowania polskiej racji stanu w sferze stosunków i prawa międzynarodowego, jak i wielu osiągnięć zdobytych przez Ciebie żmudną i twórczą pracą na arenie międzynarodowej. Za okazywaną życzliwość, gotowość oraz zaangażowanie w tej współpracy pragnę złożyć moje serdeczne podziękowania! Wyrażam nadzieję oraz oczekiwanie, iż Twoja aktywność i zaangażowanie w rozwój prawa międzynarodowego i promocję polskich osiągnięć w tym zakresie będzie wyznacznikiem dalszej Twojej twórczej i aktywnej działalności.

Z przyjacielskim pozdrowieniem,
Remigiusz A. Henczel

TAKIE BYŁY POCZĄTKI...

Renata Szafarz

W latach 60. ub. wieku wykładowcą prawa międzynarodowego publicznego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego był Prof. dr hab. Cezary Berezowski (1898–1970). Profesor Cezary Berezowski był osobą o dużym autorytecie naukowym i osobistym – był wybitną osobowością. Cieszył się dużym respektem wśród studentów i wśród pracowników naukowych Katedry Prawa Międzynarodowego Publicznego, którą kierował.

W roku następnym my, wszyscy pracownicy naszej Katedry, pod wodzą Profesora Berezowskiego złożyliśmy kurtuazyjną wizytę w Katedrze Prawa Międzynarodowego na Wydziale Handlu Zagranicznego SGPiS. Jako gospodarze podejmowali nas Prof. dr hab. Kazimierz Libera (Kierownik Katedry), Prof. dr hab. Jan Całus (wówczas docent), Prof. dr hab. Kazimierz Równy (wówczas doktor) oraz Prof. dr hab. Maria Frankowska (wówczas doktor). To spotkanie miało służyć zacieśnieniu współpracy między naszymi Katedrami.

Razem z Prof. dr hab. Zdzisławem Galickim, wówczas studentem, uczęszczałam w roku akademickim 1964/1965 na seminarium magisterskie prowadzone właśnie przez Profesora Cezarego Berezowskiego. Profesor Zdzisław Galicki był wówczas studentem V roku studiów, a ja byłam studentką roku IV. W cotygodniowych seminariach uczestniczyli także inni pracownicy naukowcy Katedry Prawa Międzynarodowego Publicznego: Prof. dr hab. (wówczas doktor) Henryk de Fiumel, Prof. dr hab. (wówczas magister, asystent) Eugeniusz Piontek, mgr Józef Altman, a także ponad 20 studentów.

Przed każdym seminarium Profesor Cezary Berezowski lubił chodzić na kawę do klubu profesorskiego mieszczącego się w Pałacu Kazimierzowskim na UW. Podczas seminariów poszczególni uczestnicy najczęściej prezentowali fragmenty swoich prac magisterskich. Pamiętam, że Profesor Galicki był aktywnym uczestnikiem tych seminariów i chyba dwukrotnie prezentował poszczególne części swojej pracy magisterskiej zatytułowanej *Znaczenie umowy międzynarodowej dla państw trzecich*. Praca ta została ukończona w terminie i w 1965 r. Profesor Zdzisław Galicki zdał

egzamin magisterski na ocenę bardzo dobrą. Sama praca magisterska także zyskała ocenę bardzo dobrą.

Ja w tym samym czasie otrzymałam temat pracy magisterskiej *Zagadnienie rewizji umów międzynarodowych*. Pracę tę napisałam w roku akademickim 1965/1966, gdy byłam na V roku studiów. Uzyskałam podobne oceny.

Kolegą Profesora Zdzisława Galickiego z tego samego roku studiów, a naszym wspólnym kolegą z seminarium magisterskiego Profesora Cezarego Berezowskiego był Jan Pruszyński, który pisał pracę magisterską na temat statusu prawnego Kanału Kilońskiego. Później Jan Pruszyński pracował w Instytucie Nauk Prawnych PAN, gdzie po doktoracie i habilitacji został profesorem prawa administracyjnego (zajmował się ochroną zabytków). Niestety, Profesor Jan Pruszyński już nie żyje.

Po ukończeniu studiów Profesor Zdzisław Galicki został stażystą, a następnie asystentem w Katedrze Prawa Międzynarodowego Publicznego na UW, u Profesora Cezarego Berezowskiego. Prowadził wówczas ćwiczenia ze studentami. W tym czasie obowiązywał na UW skrypt: Cezary Berezowski, Kazimierz Libera, Wojciech Góralczyk, *Prawo międzynarodowe publiczne* (1964). Później ukazały się w druku dwa tomy autorskiego podręcznika Profesora Cezarego Berezowskiego.

Ja, bezpośrednio po studiach w roku akademickim 1966/1967 odbyłam staż w Studium Nauk Politycznych na UW (formalnie), lecz nadal pozostawałam pod opieką naukową katedry macierzystej, czyli Katedry Prawa Międzynarodowego Publicznego na UW. Wówczas moim opiekunem naukowym był Prof. dr hab. (wówczas jeszcze docent) Wojciech Góralczyk, który z Instytutu Nauk Prawnych PAN przeszedł na Wydział Prawa i Administracji UW. W 1967 r. zostałam przyjęta na Studia Doktoranckie na Wydziale Prawa i Administracji UW. W naszej Katedrze Prawa Międzynarodowego Publicznego panowała życzliwa, koleżeńska atmosfera.

W roku 1967 odbył się w Poznaniu zjazd Katedr Prawa Międzynarodowego, na którym byliśmy obecni. Gospodarzem zjazdu był Profesor dr hab. Alfons Klafkowski, natomiast wykłady wygłaszali m.in. Prof. dr hab. Stanisław Edward Nahlik i Prof. dr hab. Krzysztof Skubiszewski. Zjazd ten zaszczylił także swoją obecnością Prof. dr hab. Ludwik Ehrlich, senior naszego środowiska.

W roku 1968 Profesor Cezary Berezowski obchodził swoje 70. urodziny. Z tej okazji Profesor zaprosił do siebie do domu – na przyjęcie urodzinowe – współpracowników: Profesora Wojciecha Góralczyka z małżonką, Profesora Kazimierza Libere z małżonką, Profesora Henryka de Fiumela, Doktora Janusza Szacha, Profesora Zdzisława Galickiego (wówczas magistra) i mnie. Przyjęcie było uroczyste i miłe, Profesorowie dużo żartowali. Małżonka Profesora Cezarego Berezowskiego, zajmująca

się zawodowo malowaniem na ceramice, pełniła honory gospodyni domu. Podano pyszny bigos. Przy pożegnaniu, przy którym asystowali także wnukowie Profesora Cezarego Berezowskiego, Profesor powiedział coś, co wyrażało myśl: „Być może będą z Was kiedyś ludzie nauki”. Były to słowa skierowane do Profesora Zdzisława Galickiego i do mnie. Wydaje się, że nie zawiedliśmy oczekiwań naszego Wielce Szanowanego Profesora, Promotora i Jubilata.

W 1970 r. Profesor Cezary Berezowski zmarł na zawał serca. Profesor od wielu lat poważnie chorował na serce. W pogrzebie uczestniczyła, oczywiście, Rodzina i my, wszyscy współpracownicy i przyjaciele Profesora. Kierownikiem Katedry Prawa Międzynarodowego Publicznego na Wydziale Prawa i Administracji UW został wówczas Profesor Wojciech Góralczyk.

Wkrótce po studiach Profesor Zdzisław Galicki, którego poparł także Profesor dr hab. Manfred Lachs, Sędzia Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze, wyjechał na stypendium naukowe na McGill University w Montrealu (Kanada). Po powrocie Profesora Galickiego do Warszawy Profesor Eugeniusz Piontek zaprosił Jego i mnie na spotkanie do siebie do domu. Pamiętam, że Profesor Galicki dzielił się z nami swoimi bardzo pozytywnymi wrażeniami z pobytu naukowego w Montrealu.

W 1971 r. obroniłam na Wydziale Prawa i Administracji UW rozprawę doktorską pt. *Zastrzeżenia do traktatów wielostronnych* i na przyjęciu z tej okazji, w moim domu, gościłam także Profesora Zdzisława Galickiego, któremu w tym czasie urodziła się córeczka. Przyjęcie to zaszczylił swoją obecnością również Profesor Wojciech Góralczyk (mój promotor), Profesor Stanisław Edward Nahlik (recenzent) i Profesor Eugeniusz Piontek oraz moi Rodzice.

Profesor Zdzisław Galicki napisał rozprawę doktorską nt. *Charakter prawny międzynarodowych wzorców i zaleconych metod ICAO*. Obronił ją w dobrym stylu w dniu 17 stycznia 1972 r. Jednym z recenzentów rozprawy doktorskiej Profesora Zdzisława Galickiego był Prof. dr hab. Krzysztof Skubiszewski.

Tyle na temat początków...

A potem była habilitacja (nt. problematyki porwania samolotów), wyjazdy do pracy na Uniwersytecie w Addis Abebie (Etiopia), owocna i prestiżowa praca w Komisji Prawa Międzynarodowego ONZ i na stanowisku Dyrektora Instytutu Prawa Międzynarodowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

Można to podsumować następująco: bardzo dobre początki i jeszcze lepszy rozwój...

CZĘŚĆ I
KODYFIKACJA I ROZWÓJ PRAWA
MIĘDZYNARODOWEGO

UKŁADY INDEMNIZACYJNE ZAWARTE PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ PRZEZ POLSKĘ Z DWUNASTOMA PAŃSTWAMI ZACHODNIMI PODSTAWOWE ZAGADNIENIA INTERPRETACYJNE

Jan Barcz

1. UWAGI WPROWADZAJĄCE

Po drugiej wojnie światowej Polska zawarła dwanaście tzw. układów indemnizacyjnych z niektórymi państwami zachodnioeuropejskimi oraz ze Stanami Zjednoczonymi i Kanadą, których celem było zaspokojenie roszczeń odszkodowawczych tych państw i ich obywateli m.in. z tytułu przeprowadzonej nacjonalizacji. Były to umowy z Anglią (podpisana 11 listopada 1954 r.), Belgią i Luksemburgiem (podpisana 14 listopada 1963 r.), Danią (dwa protokoły podpisane 12 maja 1949 r. i 26 lutego 1953 r.), Francją (układ podpisany 19 marca 1949 r., układ uzupełniający podpisany 30 listopada 1963 r. i układ podpisany 7 września 1951 r.), Grecją (układ podpisany 22 listopada 1963 r.), Holandią (podpisany 20 grudnia 1963 r.), Norwegią (podpisany 23 grudnia 1955 r.), Szwajcarią (podpisany 25 czerwca 1949 r. i układ uzupełniający, podpisany 26 czerwca 1964 r.), Szwecją (podpisany 16 listopada 1949 r., z jednym protokołem poufnym, podpisanym w tym samym dniu oraz trzema układami uzupełniającymi, podpisanymi 16 listopada 1949 r., 29 października 1964 r. i 19 stycznia 1966 r.), Stanami Zjednoczonymi (podpisany 16 lipca 1960 r. oraz protokół wykonawczy, podpisany 29 listopada 1960 r.), Austrią (podpisany 6 października 1970 r. oraz protokół dodatkowy, podpisany 25 stycznia 1973 r.) oraz z Kanadą (podpisany 15 października 1971 r.).

Układy te miały charakter tzw. umów międzyrządowych, wchodziły w życie w dniu podpisania (lub potwierdzenia spełnienia wymogów krajowych związania się nimi), a po stronie polskiej nie zostały poddane procedurze ratyfikacyjnej¹. Wszystkie zostały wykonane, tj. ze strony polskiej przekazano w całości uzgodnione w układach sumy ryczałtowe². Nie zostały one opublikowane.

---

¹ Jedynie układy ze Szwajcarią (art. 15 układu) i ze Szwecją (art. 8) zawierały klauzule ratyfikacyjne.

² Por. punkt 2 odpowiedzi z dnia 28 sierpnia 2008 r. sekretarza stanu w MSZ, Jana Borkowskiego, na interpelację nr 4550 w sprawie roszczeń majątkowych wobec Polski w kontekście wniosku czterech amerykańskich kongresmenów do Kongresu USA.

Układy te miały charakter tzw. umów ryczałtowych (*lump sum agreements*). Otóż we współczesnym prawie międzynarodowym państwa zachowują prawo do nacjonalizacji lub wywłaszczenia mienia cudzoziemca, z tym że w takim przypadku powinny wypłacić stosowne odszkodowanie, odpowiednio do przepisów obowiązujących w państwie dokonującym takiego aktu (i zgodnie z prawem międzynarodowym)³. Niekiedy jednak, ze względu na szczególne okoliczności, zawierane są między państwem, które dokonało nacjonalizacji lub wywłaszczenia, a państwem, którego obywatelami są osoby poszkodowane lub do którego przynależą poszkodowane osoby prawne, właśnie tzw. umowy ryczałtowe. Ich istota polega na tym, że państwo (które dokonało nacjonalizacji lub wywłaszczenia) przekazuje na rzecz państwa (którego obywatelami są osoby poszkodowane lub do którego przynależą poszkodowane osoby prawne) określoną sumę ryczałtową. Państwo, które otrzymało sumę ryczałtową, przejmuje obowiązek zaspokojenia roszczeń (w tym rozdziału otrzymanej sumy ryczałtowej) w stosunku do swoich obywateli oraz osób prawnych, natomiast państwo, które dokonało wywłaszczenia lub nacjonalizacji i przekazało uzgodnioną sumę ryczałtową, zostaje zwolnione z odpowiedzialności odszkodowawczej⁴.

Tego rodzaju charakter miały omawiane układy indemnizacyjne. Okoliczności szczególne, które doprowadziły do zawarcia tych umów w ówczesnych warunkach głębokiego podziału politycznego i ideologicznego, wyrażały się głównie w tym, że Polska musiała uregulować kwestię odszkodowania za znacjonalizowane mienie obywateli i osób prawnych „państw zachodnich” zgodnie z prawem międzynarodowym (w innym bowiem przypadku uruchomiony zostałby mechanizm odpowiedzialności międzynarodowej z realną groźbą zajęcia mienia Państwa Polskiego znajdującego się w tych państwach, abstrahując od konsekwencji w dziedzinie stosunków gospodarczych i politycznych). Natomiast „państwa zachodnie” zdecydowały się na taką formułę regulacji odszkodowań, świadome, że w ówczesnych uwarunkowaniach politycznych indywidualne dochodzenie roszczeń przez ich obywateli i osoby prawne byłoby bardzo trudne. Jednocześnie uzgodniona suma ryczałtowa uwzględniała możliwości płatnicze Polski, jako państwa w sposób szczególny dotkniętego zniszczeniami wojennymi⁵.

³ Reprezentatywnie nt. takiego stanowiska: W. Czaplinski, A. Wyrozumska, *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe*, II wyd., Warszawa 2004, s. 205.

⁴ Tamże.

⁵ Formuła umów indemnizacyjnych zawartych przez Polskę nie była ewenementem. W podobny sposób uregulowała swoje zobowiązania odszkodowawcze wynikające z okresu drugiej wojny światowej Republika Federalna Niemiec wobec jedenastu państw zachodnich, choć oczywiście okoliczności w tym przypadku były zasadniczo inne.

Omawiane układy indemnizacyjne zachowały swoją aktualność, ponieważ po 1990 r. w Polsce nie przyjęto ustawy reprivatyzacyjnej. W związku z tym – w nowych warunkach ustrojowych – nabrały aktualności różnego rodzaju otwarte roszczenia z tytułu dokonanej po II wojnie światowej nacjonalizacji. Chodzi zwłaszcza o problemy – czy i na ile wypłacone przez Polskę sumy ryczałtowe sprawiły, że roszczenia podmiotów objętych układami indemnizacyjnymi wygasły w stosunku Państwa Polskiego. O szczególnej aktualności tych problemów świadczą na przykład mnożące się roszczenia związane z dekretem z dnia 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m.st. Warszawy⁶.

2. ISTOTA PRAWNA UKŁADÓW INDEMNIZACYJNYCH

Istotą prawną omawianych układów indemnizacyjnych było ostateczne uregulowanie odszkodowania przez Państwo Polskie wszelkich roszczeń jakie ze strony danego państwa-strony umowy (oraz jego obywateli i osób prawnych) mogły być wysuwane ze względu na dokonaną w Polsce nacjonalizację lub wywłaszczenie. Na mocy tych układów Państwo Polskie wypłacało danemu państwu (stronie umowy) sumę ryczałtową („globalne ryczałtowe odszkodowanie”), państwo zaś, które sumę taką otrzymało, w ramach własnej odpowiedzialności zaspokajało roszczenia odszkodowawcze m.in. własnych obywateli i osób prawnych z tytułu przeprowadzonej w Polsce nacjonalizacji lub wywłaszczenia. Po przekazaniu całej sumy ryczałtowej roszczenia takie uznano za zaspokojone, a Państwo Polskie zostało zwolnione z odpowiedzialności (szczegółowo: poszczególne klauzule zawarte w układach, omówione w następnym punkcie). Nieco inny charakter prawny miał jedynie układ z Norwegią. Zakładał on wzajemne uwłaszczenie składników majątkowych jednego z państw, znajdujących się na terytorium drugiego państwa, na rzecz zaspokojenia wzajemnych roszczeń finansowych (art. 1 układu). W interesującym nas zakresie istotny jest akapit drugi art. 3 układu, stosownie do którego rząd norweski oświadczył, że po zawarciu i wypełnieniu układu „nie przedstawi we własnym imieniu lub w imieniu swoich obywateli

Na temat tych umów: E.F. de la Croix, *Staatsvertragliche Ergänzungen der Entschädigung (w:) Der Werdegang des Entschädigungsrechts unter national – und völkerrechtlichem und politologischem Aspekt*, München 1985, s. 257 i n. W polskiej literaturze przedmiotu: J. Barcz, *Pomoc dla ofiar prześladowania nazistowskiego (Polsko-niemieckie porozumienie z 16 X 1991 r.)*, PiP 1992, z. 1, s. 49 i n.

⁶ *Warszawa do wzięcia*, Gazeta Wyborcza z 13 marca 2012 r.; *Wiszą roszczenia nad stolicą*, Gazeta Wyborcza (Stoleczna) z 26 marca 2012 r.; *Charakterystyka zagadnień związanych z obowiązywaniem na terenie m. st. Warszawy „dekrety warszawskiego”*. Strona internetowa m.st. Warszawy.

